

◆◆◆ NAGY BRIGITTA

Mindszenty József bíboros karácsonya 1963-ban a követségen

Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek 1956. november 4-én menekült az Amerikai Egyesült Államok Nagykövetségére, ahol menedékjogot kapott. Élete e naptól kezdve közel 15 éven keresztül, 1971. szeptember 28-ig Budapesten, a Szabadság téri épület falai között folyt. Csak nagyon rövid ideig folytathatta a négy szabadon töltött nap (1956. október 31. – november 3.) alatt elkezdett lázas tevékenységét egyháza és hazája megsegítésére. Nemzetközi sajtótájékoztatót tartott, egyházmegyéjét érintő intézkedéseket hozott. Ezeknek azonban hamarosan vége szakadt és az „*asylum*” egyre szűkebb mozgásteret hagyott a bíborosnak.

Idejét olvasással, emlékiratai megírásával, a magyar katolikus egyház és az ország helyzetét taglaló beadványok szerkesztésével töltötte, amelyeket a Vatikánba, illetve az amerikai elnökökhöz címzett,¹ abban bízva, hogy ezen keresztül javíthat hazája, egyháza és talán saját sorsán is. Mindezek mellett szűkebb környezetében, a követség falain belül is igyekezett hasznossá tenni magát: magára vállalta és lelkiismeretesen ellátta a követség lelkipásztori feladatait. Ahogy egyik vendéglátója, Martin J. Hillenbrand visszaemlékezett: „Papunk volt, lelkiatyánk, mindenben rendelkezésünkre állt, mindenben, amire hívő embernek szüksége van.”² Misézett, gyóntatott, megkeresztelte a tisztviselők gyermekeit,³ az elsőáldozás és a bérálás szentségében részesítette őket, misét mondott az elhunyt családtagokért. 1963. május 5-én a követségen működő Beranek őrmester esküvőjét celebrálta.⁴ Egy alkalommal, 1958. július 6-án, a pünkösöd utáni 6. vasárnapon újmisést ruhát áldott meg.⁵

¹ Az Egyesült Államok elnökeivel, illetve a Szentszékkal folytatott levelezéséről lásd: SOMORJAI Ádám OSB – ZINNER Tibor, *Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956–1971* (Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet, Budapest 2010); UÖK, *A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956–1971* (Veritas Könyvek) (Budapest 2016).

² HILLENBRAND, Martin J., *Egy nagykövet emlékezik. Mindszenty a követségen*, in *Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, amerikai követség 1956–1971* (Kardinal Mindszenty Stiftung, Vaduz 1979) 16.

³ Az egyik keresztelő alkalmával (1963. március 30.) – némi keserű rezignáltsággal – ezt jegyezte fel naplójába: „Ma már a követségen többet kereszteltem, mint összes elődöm 9 és fél századon át.” *Mindszenty József: Napi jegyzetek...* 300.

⁴ Uo. 303.

⁵ Uo. 210.

Napi szentmiséit a szobájában végezte, oltárként az asztala szolgált.⁶ Vasárnapi és ünnepi miséin a követségi munkatársak, esetenként a bíboros látogatóban ott tartózkodó édesanyja, illetve nővérei, Anna és Teréz is részt vehettek, ilyenkor a követség főcsarnokában tették lehetővé számára, hogy bemutathassa a szentmiseáldozatot. Követségi nyája kicsiny volt, de irántuk való lelkipásztori odaadását mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy igyekezett mihamarabb az anyanyelvükön szólni hozzájuk szentbeszédeiben. Naplójegyzetei szerint 1957 karácsonyán, az éjféli misén mondta el első angol nyelvű prédikációját, amely „elég jól” sikerült.⁷ Kitartóan küzdött a nyelv nehézségeivel, egy idő után már a szentbeszédek vázlatait is csak angolul írta le.⁸ A John Fitzgerald Kennedy elnökért bemutatott gyászmisére egyedül készítette az angol imádságot, amelyet az ügyvivő külön is megköszönt neki.⁹

Követségi prédikációinak szövegét, illetve fordításukat olvasgatva talán egyszerűbb kifejezésekkel, rövidebb mondatokkal találkozunk, mint magyar beszédeiben, de ezeket is ugyanúgy áthatja a törekvés, hogy hallgatói szívéhez szóljon, mint akkor, amikor saját népéhez, a hozzá lélekben közelebb állókhöz beszélt. Mondanivalóját sokszor színesítette személyes emlékekkel: felidézte például az 1924-es lourdes-i magyar nemzeti zarándoklatot, amelyen ő is részt vett,¹⁰ édesanyja kedves karácsonyi szokását, hogy az állatoknak is vitt az ünnepi asztalról;¹¹ az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszust;¹² bécsi és pozsonyi kutatásait a szentmise történetéről.¹³ Kedves magyar szentjei mellett gyakran állította hallgatósága elé példaként Szent Patrikot és Limai Szent Rózát, az Egyesült Államok katolikusai körében kedvelt szenteket.¹⁴ Olykor arra is felhasználta az alkalmat, hogy aktuális vagy közelmúltbeli – Magyarországot és a katolikus egyházat – érintő ese-

⁶ Az asztalt jelenleg az Opus Dei budapesti, Orbánhegyi úti kollégiumának épületében őrzik.

⁷ *Mindszenty József: Napi jegyzetek...* 184.

⁸ A Magyarországi Mindszenty Alapítvány Levéltára (a továbbiakban: MMAL) a 74. sz. dobozban őrzi ezeket a kézzel írt jegyzeteket. A gépelt változatok (ezek a bíboros halála után készültek el) a 051/a. jelzetű dossziében vannak évek szerint összegyűjtve. Az 1957–1958-ra datált beszédek szinte mindegyikéhez található magyar nyelvű jegyzet, a későbbi években ezek teljesen elmaradnak.

⁹ *Mindszenty József: Napi jegyzetek...* 326. Sajnos az imádság szövege máig ismeretlen.

¹⁰ MMAL, 051/a. dosszié. 1958. február 9. Hatvanadvasárnap. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017.

¹¹ MMAL, 051/a. dosszié. 1958. december 25. Karácsony. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017. Magyar nyelvű, autográf vázlata: MMAL, 74. doboz.

¹² MMAL, 051/a. dosszié. 1958. június 5. Úrnapja. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017.

¹³ MMAL, 051/a. dosszié. 1964. augusztus 2. Pünkösöd utáni 11. vasárnap. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017.

¹⁴ MMAL, 051/a. dosszié. 1958. augusztus 20. Szent István király. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017; 1958. május 11. Húsvét utáni 5. vasárnap. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017.

ményekre hívja fel a figyelmet. A jó pásztorról szólva erőszakos halált szenvedett magyar papok sorsát idézte: többek között Apor Vilmos győri püspök, Meszlényi Zoltán esztergomi segédpüspök és Brenner János rábakethe-lyi káplán vértanúk sorsára ismerhetünk az utalásokból:

„Egy szomszédos egyházmegyében háromszáz lány és fiatal nő keresett menedéket a püspöki palotában. (Együtt imádkoztak a légvédelmi óvóhe-lyen.) A püspök imádkozott, és az ajtó előtt állva vigyázott rájuk. A ré- szeg keleti katonák megtudták, és azt követelték a püspöktől, hogy adja ki nekik az összes nőt. (A farkas elragadja és szétkergeti a juhokat.) A til- takozó főpásztort egy géppuskalövessel megölték. (...) Nemrég az ország nyugati részében egy éjszaka beteghez hívtak egy fiatal papot. Beteg nem volt, de lett egy halott: a pap. Az gyilkolta meg a papot, aki elment érte és elkísérte őt. Magyarországon ezer év alatt nem bőrtönöztek be annyi pa- pot, mint az elmúlt 13 évben, és tudjuk, hogy szinte egyiküket sem kerül- te el a kínzások sora. Csak az esztergomi főegyházmegyében három pa- pot kínoztak halálra: egy püspököt, egy prelátest és egy hetvenöt éves esperest.”¹⁵

Kifejtette véleményét a Vatikán és a magyar állam között 1964. szeptember 15-én aláírt megegyezésről,¹⁶ valamint a hidegháborús ellenfelek enyhülési politikájáról.¹⁷ Jellemzőbb volt azonban, hogy hívei szívéhez akart szólni, üdvösségüket előmozdítani. Egy alkalommal így fogalmazta meg gondolata- it az imádságról: „A legnagyobb dolog a világon, amit az ember tehet, az imádság. Az imában az ember szíve kettesben van Istennel. Ezért nagyon szomorú és egyben sok lelki baj forrása az, ha valaki felhagy az imádsággal, és így elszakad az a fonal, amely összeköt minket a Mennysországgal.”¹⁸ Máskor az életszentség elérésére buzdította híveit: „Ki szent? Minden ke- resztény, aki kegyelmi állapotban, halálos bűn nélkül él. (...) A szentté ava- tás abban segít, hogy biztosabbak lehessünk egy keresztény ember életszent- ségében, ugyanakkor nem ez határozza meg – feltételként vagy követelményként – az egyéni életszentséget. Sosem imádkozunk a saját szentté avatásunkért. Alázatosnak kell lennünk. Imádkozunk azonban azért,

¹⁵ MMAL, 051/a. dosszié. 1958. április 2. Húsvét utáni 2. vasárnap. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017. Magyar nyelvű autográf vázlata: MMAL, 74. doboz.

¹⁶ MMAL, 051/a. dosszié. 1964. október 4. Pünkösdi utáni 20. vasárnap. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017.

¹⁷ MMAL, 051/a. dosszié. 1964. március 1. Nagyböjt 3. vasárnapja. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes, 2017.

¹⁸ „A legnagyobb dolog a világon, amit az ember tehet, az imádság. Az imában az ember szíve ke- ttesben van Istennel. Ezért nagyon szomorú és egyben sok lelki baj forrása az, ha valaki felhagy az imádsággal, és így elszakad az a fonal, amely összeköt minket a Mennysországgal.” MMAL, 051/a. dosszié. 1958. május 11. Húsvét utáni 5. vasárnap. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes. Magyar nyelvű autográf vázlata: MMAL, 74. doboz.

hogy szentté váljunk, hogy legyen bennünk annyi hit, bizalom és jogos önszeretet, amennyi kell.”¹⁹

Magányos napjaiban a szentmisék hallgatósága jelenthette számára a közösséget, a prédikációk a (csekély) nyilvánosságot, a világgal való kapcsolatot. Sokszor feljegyezte a jelenlévők létszámát (esetenként külön a protestánsokat), és hogy hányan járultak szentáldozáshoz. Érzékenyen figyelte, hogy a követség mindenkori vezetője is a résztvevők között volt-e. Néhanapján a külképviseletre érkező néhány fontos vendég is részesülhetett a kiváltságban, hogy a „vendég” által celebrált szentmisét hallgathassa: például 1963-ban a Szent István-napi ünnepi misén megjelent Kennedy elnök két nővére,²⁰ miattuk előző éjszaka álmából is felverték a bíborost, aki a mise után megjegyezte: „Nem jöttek be. Féltek, úgy látszik, hogy üzenek valamit Mr. Kennedynak.”²¹

Az ünnepi misék sorában is különös jelentősége volt a karácsonyi éjféli misének és a húsvétvasárnapnak. Ilyenkor ugyanis a Szabadság téri épület „megnyitotta kapuit”, és a különböző nyugati követségek munkatársai meghívást kaptak az ünnepi misére. 1963-ban Paul Saille, a belga követség irodavezetője is a meghívottak között volt családjával együtt. Feleségére mély benyomást tett a bíboros személyisége, az áhítatos légkör, a különleges alkalom, erről tanúskodnak az ünnep másnapján papírra vetett feljegyzései.²² Mivel a bíboros követségi lelkipásztori működéséről viszonylag keveset olvashatunk, érdemes ezt a jegyzetet közölni:

„Tegnap elmentünk Mindszenty bíboros éjféli miséjére. A maga egyszerűségében rendkívül meghatározó és épületes volt. A részvételnek szigorú feltételei voltak: először is valamely nyugati követséghez tartozónak kellett lenni, másodsorú előzetesen engedélyt kellett kérni az amerikai követségtől.

Ugyanis a bíboros teljes visszavonultságban él a külképviselet épületének második emeletén. Annak érdekében, hogy elkerüljék a keleti hatalmak vádaskodását, miszerint valamely sötét összeesküvést szőnek, vagy ezen a csatornán keresztül felforgató tevékenységet végeznek, az

¹⁹ MMAL, 051/a dosszié. 1964. november 1. Mindenszentek. Angol nyelvű gépirat. Ford. Csimma Ágnes.

²⁰ Joan Kennedy Smith (1928–) és Eunice Kennedy Shriver (1921–2009). Utóbbi nevéhez fűződik az első speciális olimpia megrendezése.

²¹ *Mindszenty József: Napi jegyzetek...* 314.

²² MMAL, Kardinal Mindszenty Stiftung iratai 1994. Madame Saille naplórészlete francia nyelven található meg a levéltárban Keresztes Péter, a *Válogatás Reader's Digest* folyóirat főszerkesztőjének 1994. április 7-én kelt levele mellékleteként, amelyet az alapítványi kuratórium elnökéhez címzett. Levelében a misén elhangzott szentbeszéd eredeti szövege iránt tudakozódott, de ez akkor még nem állt rendelkezésre. A szöveg közlését az 1994–1996 közötti lapszámokban nem találtam meg. A francia szöveget fordította: Nagy Brigitta, a fordítást lektorálta: Lévai Mária.

amerikaiak két éve kénytelenek voltak súlyosan megszigorítani a bíboros menekültstátusának feltételeit.

Így ő sem levelet, sem látogatókat nem fogadhat, kivéve azt a rendkívüli esetet, amikor az év elején felkereste őt XXIII. János pápa különleges küldötte.²³ A bíborosnak vannak könyvei és újságjai, amennyit csak kíván, és van rádiója meg tévéje is, vendéglátói nagy tisztelettel bánnak vele, ám szobája ablakának táblái mindig zárva vannak, hogy ne gyanúsíthassák azzal, üzeneteket kap vagy küld (gyulladt szemei árulkodtak róla, hogy szenved a mesterséges fénytől).

Mindeközben, ahogy fentebb már említettem, a karácsonyi miséje viszonylag nyilvános. Valamelyik amerikai tisztviselő irodája a helyszín, mivel a bíboros szobája két éve már túl kicsinek bizonyult. A követség bejáratánál egy vezető tisztségviselő fogad bennünket, aki ellenőrzi a személyazonosságunkat, majd a hallban gyülekezünk, ahonnan a mise megkezdése előtt további tisztségviselők (természetesen mindig amerikaiak) líftel felvisznek bennünket a második emeletre, az alkalmi ruhatárba, végül bekísérnek a kápolna-irodába, ahol az oltár egy nagy könyvesszékély előtt van felállítva, előtte szék- és fotel sorokkal. Sok protestáns is jelen van a misén, a kápolna-iroda légköre rendkívüli módon elmélyülésre készítet. A légy zümmögését is hallani lehetne.

A bíboros, akinek rangját csak piros pileolusa és gyűrűje jelzi, belép az irodába egy katolikus diplomata nyomában, aki ministránsa a misén. Eközben a magyar rendőrök odakint, a követség előtti járdán rendületlenül járnak fel-alá. Az üvegezett bejárat mögötti karácsonyfa ünnepi hangulatot áraszt.

Kora és az átélt rettenetes megpróbáltatások ellenére a bíboros olyan ember maradt, akinek a személyisége mély benyomást kelt. Igazi mélyreható tekintet egy szigorú arcon, csak a szentbeszéd alatt fut át néha az arcán valami rendkívüli kedvesség és szelídség, és változik alakja a jóság és az emberség megtestesülésévé.

Miközben nagy elmélyültséggel, tiszta, komoly hangon celebrálja a misét, hanglemezről magyar karácsonyi dalok szólnak halkán. Az evangélium után a bíboros egy székre ülve angolul prédikál, sajnos olyan borzalmas kiejtéssel, hogy a beszéd követése a legnagyobb erőfeszítést követeli a hallgatóságtól.

A prédikációjának kifejezései egyszerűek, de az ember érzi, hogy a gondolatok mélyek. Nyilvánvaló, hogy a bíborosnak, aki valóságos remekként tölti napjait, egész éven át módja van elmélyült imaéletet élnie. Ez alkalommal arról prédikált – eltérve egy kicsit a tárgytól, mégis összefüggésben az evangéliummal –, hogyan szolgálják Isten terveit azok is, akik csak az emberi hatalom miatt aggódnak. Elmesélt egy anekdotát, amelyben rejtett utalást lehetett felfedezni az ő esetére: a történet egy »elrabort«

²³ Agostino Casaroli (1914–1998) bíboros. 1937-ben szentelték pappá, egyházi diplomáciai tanulmányokat követően a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjánál végezte szolgálatát, 1961-től mint titkárhelyettes. 1963. május 8-án kereste fel Mindszenty bíborost XXIII. János pápa megbízásából, hogy tájékozzódjon a bíboros helyzetéről és szándékairól. A Vatikán keleti politikájának legeredményesebb képviselője. 1979-től bíboros, ugyanez évtől 1990-ig államtitkár.

és zsoldosok által fogságban tartott papról szól, aki végül meggyóntatja az egész társaságot, rendezi a rendezetlen házasságokat, mielőtt fogvartói csatába mennek. Különösen kihangsúlyozta egy pap elrablásának és fogva tartásának »bűnét«, ami végül mindenkinek – magának a papnak is – nagy lelki javára vált.²⁴

Ezután mindannyian a szentáldozáshoz járultunk. (...) Milyen rendkívüli karácsony éjszaka!”

♦♦♦ SZABÓ BARBARA

A Szent Rókus-templom harangszentelése 1926-ban

1926. május 16. Egy szép, tavaszi vasárnap délelőtt készült régi fotó a pesti Szent Rókus-templom Historia Domusának lapjain. Alatta a következő felirat olvasható: „Dr. Csernoch János hercegprímás 1926. május 16-án szenteli meg az új harangokat. A szentelési imák végzésénél dr. Meszlényi Zoltán titkár áll előtte.”²⁵ Az eseményt az utókor számára gondosan megörökítő személy talán nem is sejtette, hogy a Historia Domusba illesztett kép közepén látható érseki titkárt egykor a boldogok sorában tisztelhetjük. A kép csupán egyetlen pillanatot őrzött meg számunkra. A korabeli sajtó, a levéltári anyag és más rendelkezésünkre álló irodalom segítségével azonban megelevenedhet számunkra ez az ünnepi esemény.

Az egyházközségi tanács 1925. december 16-án új harangok és zászló beszerzését határozta el. Az I. világháborúban elvitt, ágyúkká öntött harangokat újjakkal pótolták, hogy az egyetlen megmaradt régi kis lélekharang mellett újabbak gazdagítsák a liturgiát.² Ez a legkisebb harang lehetett az 1763-ból való Landmünzer Gáspár-féle harang.³ Az 1925. december 16-i képviselőtestületi ülésen a harangok beszerzésére vonatkozó írásbeli indítványt bajánházi Dr. Baján Ferenc budapesti ügyvéd nyújtotta be.⁴ Az ő elnöklete mellett létrejött egy szűkebb körű harangbizottság, valamint 1926. február 11-én egy nagyobb harangbizottság is alakult szintén Baján Ferenc vezetésével. Szlezák László budapesti harangöntő mester pályázatát fogadták el, aki

²⁴ Az 1963-as éjféle mise prédikációjából mindössze féloldalmi szöveg maradt fenn, amely nem tartalmazza az említett anekdotát. Vö. MMAL, 051/a doboz.

¹ Budapest, Szent Rókus Plébánia, Historia Domus.

² Budapest Főváros Levéltára, IV. 1420. d. 3. doboz, 18. A Szent Rókus egyházközség új harangjainak és zászlójának beszentelésekor kiállított emlékirat (1927) (a továbbiakban: BFL, Emlékirat)

³ HORVÁTH Alice, *A Szent Rókus Plébánia*, in *A katolikus Budapest I. Általános történeti szempontok. Plébániák* (szerk. BEKE Margit; Budapest 2013) 610-621. 618.

⁴ BFL, Emlékirat.